

Ettevõtte moraalise õiguse omaniku nõue eelotsuse tegemiseks ehk mõned tähelepanekud Euroopa Kohtu lahendite tõlkimise kohta

Age Värv

Tartu Ülikooli Õigusinstituudi tsiviilõiguse erakorraline assistent

Artikli eesmärk on tuua näidete varal välja sagedamini esinevaid probleeme, mida on tulnud lahendada Justiitsministeeriumi korraldatava projekti käigus eesti keelde tõlgitud Euroopa Kohtu lahendite tekstide toimetamisel, ning anda tõlkijatele ka mõningaid selgitusi ja soovitusi.

Euroopa Kohtu lahendeid tõlkides tuleb lähtuda sellest, et tõlge peab võimalikult täpselt vastama algtekstile ja olema üheselt mõistetav. Algteksti juriidiline sisu peab olema edasi antud täpselt ja selgelt.^[i] See ei tähenda sõnasõnalist tõlkimist, vaid seda, et algtekstis esinevale terminile tuleb anda võimalikult sama tähenduse, hõlmavuse ja mõjuga vaste.

Vastete otsimisel tuleb eelkõige toetuda mõistetele, mis on määratletud ja kasutusel:

- Euroopa Liidu eesti keeles avaldatud dokumentides ning
- Eesti Vabariigi õigusaktides ja kohtulahendites.^[ii]

Et uute terminite loomise vajadust tuleb kohtulahendite puhul harvem ette, siis toogem alljärgnevalt mõned näited komistuskividest, mis on seotud tõlgitava terminile vaste leidmisega kas Euroopa Liidu dokumentide või Eesti õigusaktide alusel.

Esmalt neist mõistetest, mis on seotud spetsiifilise, Euroopa Kohtu terminoloogiaga

1999. aastal kujutasid Liina Pohlak ja Hille Saluäär, et Euroopa Kohtu ametimees *advocate general* on eesti keeles kohtujurist, sest sõnal „advokaat“ on Eestis teine tähendus.^[iii] Samal põhjusel ei tõlgita ingliskeelset *Registry of the Court of Justice* või prantsuskeelset *greffe de la Cour* mitte kohtu registriosakonnaks, nagu tõlgitud kohtuotsustes ette on tulnud, vaid *Euroopa Kohtu kantseleiks*. Eesti kontekstis on kohtu registriosakonnal sootuks teised funktsioonid kui kantseleil.^[iv] Tasub märkida, et ka saksa keeles on kõnealune termin *Kanzlei des Gerichtshofes*. Seesama näide viitab muu hulgas sellelegi, et enne kohtulahendi tõlkima asumist peaks tõlkija olema tuttav Euroopa Kohtu kui institutsiooni struktuuriga ning seega Euroopa Kohut käsitlevate Euroopa Liidu õigusaktidega.^[v]

Samuti peaks tõlkija teadma Euroopa Kohtule esitatavate hagide liike ning tundma protsessiõiguse termineid. Nii esitatakse kohtule *eelotsusetaotlus*, mitte aga *nõue teha eelotsus*. Lisaks võib kohtule esitada *hagi* või *apellatsioonkaebuse*, mitte *nõude -võipalve*. Ka eesti õigusterminoloogias on *nõue* eraõiguslik termin, mis tähistab ühe isiku õigust nõuda teiselt isikult teo tegemist või sellest hoidumist,^[vi] mitte aga kohtu poole pöördumise avaldust.

Euroopa Kohtu otsuses viidatud direktiivide ja määruste puhul peaks tõlkija alati üle kontrollima, kas see õigusakt on juba eesti keelde tõlgitud,^[vii] et tagada ühtne terminikasutus. Tõlgitud kohtuotsuste tekstidest ilmneb, et mitte alati pole seda tehtud ning tõlkija versioon kohtulahendis viidatud õigusakti pealkirjast või sätete sõnastusest erineb suuremal või vähemal määral õigusakti varem tõlgitud tekstist. Kurioossem näide võiks olla kohtuotsuses sisaldunud viide Euroopa Ühenduse asutamislepingu artiklile 235, millega seoses oli eestikeelses tõlkes

väljend „artikli 235 alusel algatatud menetlus“, ehkki lepingu artikkel ei käsitle mitte menetluste algatamist, vaid meetmete võtmist.

Üllatavalt sageli tuleb ette segadust õigusakti osade nimetustes, eriti *lõike* (nummerdatud tekstijaotis) ja *lõigu* (nummerdamata tekstijaotis) segiajamist. Nii üks kui ka teine on sageli tõlgitud taandeks.

Soovitatav on, et tõlkija ei piirduks vaid ühe võõrkeelse tekstiversiooni lugemisega, vaid tutvuks sama lahendiga ka mõnes teises keeles, see aitab sageli leida sisult täpseima vaste. Nii näiteks on viimati viidatud lõigu ja lõike eristamise probleemid tekkinud just saksa ja inglise keelest tõlkimisel, sest neis keeltes on mõlemat võimalik tähistada vastavalt sõnadega *Absatz* ja *paragraph*. Prantsuse keeles tähistab aga lõiku sõna *alinéa* ja lõiget sõna *paragraphe*. On ette tulnud ka lahendeid, kus naissoost protsessiosalise perekonnanime ette oli lisatud väljend *née*. Selle väljendiga tähistatakse prantsuse keeles neiupõlvenime, otsetõlkes tähendab see „sündinud“. Sageli kasutatakse seda väljendit ka ingliskeelsetes tekstides, [\[viii\]](#) nagu kõnealuskeski kohtulahendis. Saksakeelses tekstis on aga selle asemel omakeelne väljend *geboren* („sündinud“), mis segadusi ei tekita.

Nüüd neist mõistetest, mille vasteid tuleb otsida Eesti õigusaktidest [\[ix\]](#)

On eksimusi, mida saab lihtsalt vältida, kontrollides võõrkeelse mõiste vastet andmebaasist ESTERM [\[x\]](#) ja/või kehtivate seaduste tekstidest. [\[xi\]](#) Näidetena võiks tuua väljendid *süüteo koosseisu tunnused* (tõlgitud oli *süüteo koosseisu osad*), *kergendav asjaolu* (mitte *pehmendav asjaolu*), lepingu ülesütlemine (mitte *lepingust lahtiütlemine*) või kõlvatu konkurents (mitte *ebaaus konkurents*).

Probleemsemad on aga terminid, mille kasutamisel ka seadusandja ise on olnud ebajärjekindel: tõtt öelda ei ole siin raskustes mitte ainult tõlkijad, vaid mõnikord juristidki. Selliste terminite korrektne tõlkimine eeldab Eesti õigussüsteemi head tundmist ning tähelepanu pööramist eri seaduste vastuvõtmise ja jõustumise kronoloogiale, seetõttu on ka kogunud ja euroterminoloogiat hästi tundval tõlkijal sageli just Eesti oma õigusaktide terminite selgitamisel vaja juristi abi.

Näitena võib tuua väljendi *moraalne kahju* kasutamise. Eesti Vabariigi põhiseaduse [\[xii\]](#) § 25 kohaselt on igaühel õigus talle ükskõik kelle poolt õigusvastaselt tekitatud moraalse ja materiaalse kahju hüvitamisele. Võlaõigusseadus, [\[xiii\]](#) mis sisaldab üldregulatsiooni kahju hüvitamise kohta, kasutab aga eranditult väljendit *mittevaraline kahju*. Terminite muutmisel lähtuti sellest, et kahju liike tähistavate terminite sõnastusest peab välja tulema nende kahe liigi eristamise alus (vastasel juhul võiks ju ka küsida, kas *moraalse kahju* vastand võiks olla näiteks ebamoraalne kahju). Võlaõigusseaduse ja põhiseaduse sõnastuse vastuolu tuleneb aga asjaolust, et põhiseaduse muutmise mehhanism on märksa keerulisem kui teiste seaduste puhul ning õigustermini muutmise ei ole piisavalt tõsine alus riigi tähtsaima seaduse muutmiseks. Niisiis, enne võlaõigusseaduse jõustumist kehtima hakanud seaduste puhul on asi selge - tegemist on lihtsalt vananenud sõnastusega. Seetõttu tuleb vaid loota, et tõlkijal, kes peab tõlkima inglise keelest väljendit *moral damages*, on nii palju õiguslaseid teadmisi, et mitte lasta end häirida seadusandja enda apsakatest, nagu on juhtunud mõne pärast võlaõigusseadust vastuvõetud seaduse, näiteks kaitseväeteenistuse seaduse [\[xiv\]](#) puhul, mille § 179 lõike 1 punkti 4 kohaselt on keelatud anda käsku, mis *toob endaga kaasa põhjendamatu moraalse või materiaalse kahju*.

Mittevaraline kahju hõlmab kahjustatud isiku füüsilist ja hingelist valu ning kannatusi (VÕS § 128 lg 5). Seetõttu võivad segadust tekitada seadusesätted, milles räägitakse *moraalsest ja füüsilisest kahjust.* [xv] Sääraste näidete puhul tuleks tõlkides siiski jääda kindlaks väljendile *mittevaraline kahju* ning kui kohtuotsuse sisu seda nõuab, võtta aluseks võlaõigusseaduses (riigivastutusega seotud probleemi korral ka riigivastutuse seaduses [xvi]) kasutatud termineid.

Tihti peale tekitab tõlkijale probleeme küsimus õiguse subjektist ja objektist. Siin tasub lühidalt meelde tuletada tsiviilseadustiku üldosa seaduse üldpõhimõtteid.

Õiguse subjekte ehk neid, kellel saavad olla mingid õigused ja kohustused, nimetatakse isikuteks. Õiguse objektid ehk esemed jagunevad asjadeks, õigusteks ja muudeks esemeteks. Asjad on kehalised esemed. Õigused on kehatud esemed (näiteks aktsiad, pangahoiused, intellektuaalse omandi õigused ja eespool juba viidatud nõuded).

Isikud jagunevad *füüsilisteks* ja *juriidilisteks isikuteks*. Füüsiline isik on inimene. Juriidiline isik on õiguslik fiktsioon, kes hoolimata oma kehatusest saab olla seaduse regulatsiooni adressaadiks ning evida sellest tulenevalt nii õigusi kui ka kohustusi ning kes seaduses sätestatud juhtudel ka vastutab kohustuse täitmatajätmise eest. Seetõttu ei saa pidada täpseks termini *person* tõlget *see säte tekitada ühenduse õiguse jurisdiktsiooni all olevatele inimestele õigusi*, vaid siin on sätte adressaatidena mõeldud ikka kõiki isikuid (st nii inimesi kui ka juriidilisi isikuid). Isikuid käsitledes viidatakse kohtuotsustes mõnikord ka *nendeelukohale* (füüsiliste isikute puhul) või *asukohale* (juriidiliste isikute puhul). Juhul, kui füüsiline isik vahetab elukohta, ei saa rääkida alalise elukoha *teise riiki viimisest*, vaid teise riiki *alaliselt elama asumisest*.

Nimetatud eksimusi ei esine sagedasti, küll aga läheb asi keerulisemaks, kui õiguse subjektiks (kes on näiteks rikkunud konkurentsieeskirju) on *ettevõtja*.

Ettevõtja on äriseadustiku [xvii] § 1 kohaselt füüsiline isik, kes pakub oma nimel tasu eest kaupu või teenuseid ning kaupade müük või teenuste osutamine on talle püsivaks tegevuseks, ning seaduses sätestatud äriühing. *Äriühinguteks* on täisühing, usaldusühing, osaühing, aktsiaselts ja tulundusühistu (ÄS § 2 lg 1).

Sellest tulenevalt ei saa rääkida näiteks äriühingu omanikest, sest juriidilise isiku vara ega juriidiline isik ei saa kuuluda teistele isikutele [xviii] ning kindlasti ei ole korrektne ingliskeelset väljendit *transfer of undertaking* (pr *transfert d'entreprise*, sks *Übergang eines Unternehmens*) tõlkida *äriühingu üleminekuna*.

Ettevõtte on äriseadustiku § 5 lõike 1 kohaselt majandusüksus, mille kaudu ettevõtja tegutseb. Ettevõtte koosneb asjadest, õigustest ja kohustustest, mis on määratud või olemuselt peaksid olema määratud ettevõtte tegevuseks. Teisisõnu, ettevõtte on omamoodi õiguse objekt ehk ettevõtja saab olla ettevõtte omanik, ettevõtet saab ka võõrandada. Ettevõtte aga ei saa sõlmida kellegagi lepinguid, vaid seda teeb ettevõtja. Siin tuleb aga tähele panna, et äriseadustiku § 5 lõige 1 kasutab väljendit *käesoleva seaduse tähenduses*, mis omakorda annab mõista, et terminil *ettevõtte* võib mõnes teises seaduses olla kas laiem või kitsam tähendus. Igal juhul peaks tõlkija ingliskeelset terminit *undertaking* eesti keelde ümber pannes arvesse võtma, kas jutt on subjektist või objektist. Samuti tuleb arvestada ka, millise valdkonna õigusprobleemi tõlgitav kohtulahend käsitleb. Kui tegemist on konkurentsioõigusega, siis ei saa rääkida *turgu valitsevas seisundis ettevõtettest*, vaid ikka *ettevõtjast*.

Terminite *ettevõte* ja *ettevõtja* kasutamisega seotud küsimusi on ajakirjas Õiguskeel juba varem käsitletud Kaspar Lind[[xix](#)] ja Rein Kull[[xx](#)].

Teine subjektide ja objektidega seonduv küsimus puudutab seda, kuidas nimetada isikut, kellele kuulub mingi asi või õigus.[[xxi](#)] Eesti eraõiguse süsteemi taastamisel ja edasiarendamisel on eeskujuks olnud eelkõige Saksa õigus ning seda tuleb silmas pidada ka õigusterminoloogia puhul.

Seega on asjadel omanik[[xxii](#)] (sks *Eigentümer*), õigustel aga omaja (sks *Inhaber*). Nii on asjaõigusseaduses õigustest rääkides kasutatud väljendeid *asjaõiguse omaja*, *hoonestusõiguse omaja* või *isikliku kasutusõiguse omaja*. Väärtpaberituruseadusest[[xxiii](#)] võib lugeda *aktsiate ajutisest omajast*, samuti võib eri seadustest leida viiteid *litsentside* või *lubade omajatele*. Nagu eespool viidatud, kuuluvad õiguste alla muu hulgas ka intellektuaalse omandiga (autoriõigus, autoriõigusega kaasnevad õigused ning tööstusomandiõigus) seotud õigused. Autoriõiguse seaduse[[xxiv](#)] kohaselt on autoril *isiklikud* (inglise keeles *moral rights*, mida kohtulahendites on ekslikult tõlgitud ka *moraalseteks õigusteks*) ja *varalised õigused* (§ 11), millest viimaseid on võimalik ka võõrandada. Isikut, kellele autor on oma varalised õigused võõrandanud, nimetatakse *õiguse omajaks*.

Kõike eelnevat teades on aga tõlkija dilemma ees, tõlkides näiteks kaubamärgi- või patendiõigust käsitlevat kohtulahendit. Eesti tööstusomandiõigust käsitlevates seadustes kasutatakse nimelt ikkagi väljendit *omanik - kaubamärgi omanik, patendiomanik*.

Sellistel juhtudel tuleks tõlkijal lähtuda kehtiva Eesti seaduse terminoloogiast (nagu on teinud ka Euroopa Kohtu eesti tõlkeosakond). Kui aga kohtuotsuse tekstis räägitakse üldisemalt *õiguste* omamisest (kui esineb ingliskeelne väljend *owner of a right*), võiks siiski kasutada väljendit *omaja*.

Kokkuvõtteks võib nentida, et Euroopa Kohtu lahendite eesti keelde tõlkimine ei nõua tõlkijalt mitte üksnes head (soovitavalt mitme) võõrkeele oskust, vaid ka ülimalt põhjalikkust ja tähelepanelikkust Euroopa Liidu ja Eesti õigusaktide uurimisel. Ja nagu selgub eespool toodud näidetest, läheb tõlkijal mõnikord vaja ka juristi, kes selgitaks Eesti õigus aktide terminoloogia lahknevuse tagamaid. Küllap on siin mõtlemisainet ka seadusandja jaoks.

[i] Tõlkija käsiraamat. Euroopa Ühenduste Kõhus, 2004, koostajad Ingrid Tiislär, Maret Liivak

[ii] Samas.

[iii] L. Pohlak, H. Saluäär. Euroopa Liidu õigusaktide tõlkimise iseärasusi. - Õiguskeel 1999, nr 1, lk 13

[iv] Kohtute seaduse (RT12002,64,390; RT12006,61,456) § 16 kohaselt on registriosakond maakohu osakond, kus peetakse äriregistrit, mittetulundusühingute ja sihtasutuste registrit, kommertsandiregistrit ning laevakinnistusraamatut

[v] Vajalik info on kättesaadav Euroopa Kohtu kodulehel <http://curia.europa.eu/>.

[vi] Tsiviilseadustiku üldosa seadus (TsÜS)(RT 12002,35,216; RT12007,24,128), § 142 lg 1.

[vii] Vt ka M. Liivak. Euroopa Kohtu dokumentide tõlkimine eesti keelde. - Õiguskeel 2005, nr 1, lk 9.

[viii] Seetõttu võib seda leida ka eesti-inglise sõnaraamatutest, vt nt J. Silvet. Inglise-eesti sõnaraamat, Tallinn 1990.

[ix] Jätan siinkohal info puudumise tõttu käsitlemata küsimuse, kas tõlkijate praktikas on ette tulnud olukordi, kus tõlgitava termini eestikeelse vaste ainus allikas on Eesti kohtulahend.

[x] <http://mt.legaltext.ee/esterm>.

[xi] www.riigiteataja.ee.

[xii] Eesti Vabariigi põhiseadus - RT 1992,26,349; RT 12007,33,210.

[xiii] RT 12001, 81,487; RT 12005, 61,473.

[xiv] RT 12000,28, 167; RT 12007,44,316.

[xv] Nt kriminaalmenetluse seadustiku (RT 12003, 27, 166; RT I 2007, 44, 316) § 37 lg 1, ringhäälinguseaduse (RT 11994,42,680; RT 12007,10,46) § 15 lg 4 p 2.

[xvi] 16 RT12001,47,260; RT12006,48, 360.

[xvii] RT 11996,40, 773; RT 12006, 61,456.

[xviii] Asjaõigusseaduse (RT 11993,39,590; RT 12007,24,128) § 6 lg 2.

[xix] **K. Lind**. Ettevõtte ja asutus Eesti seadustes. - Õiguskeel 2001, nr 3, lk 9.

[xx] **R. Kull**. Ebakohti eesti õigusterminoloogias (1). - Õiguskeel 1999, nr 3, lk 16.

[xxi] Õiguskeele varasemates numbrites on käsitletud „omandi“ kasutamist laiemalt, vt nt **U. Mereste**. Põhiseadust ignoreerivad tähendusõpetuslikud uperpallid. - Õiguskeel 1998, nr 4, lk 6; **P. Pärna**. Omand ja omandus juriidilisest vaatekohast. - Õiguskeel 1995, nr 2, lk 27.

[xxii] AÕS § 68 kohaselt on omand isiku täielik õiguslik võim *asja* üle.

[xxiii] RT12001, 89, 532; RT12005, 59,464.

[xxiv] RT 1992,49,615; RT 12007, 13, 69.